

جنبش تنباکو

بسمه تعالی

در بستر تاریخ، انقلابات و قیامهای مختلفی که در جهان صورت گرفته و در هر کشوری مردم بطرق مختلف و به انگیزه های گوناگون بر علیه مستبدین و متجاوزین، به حقوق خود قیام کرده اند. یکی از کشورهای انقلاب خیز و قیام پرور جهان ایران است.

در طول صدها سال فشار بی پرده و آشکار استعمار بر مردم و حمایت حکومتهای وقت از سیاست استعماری و خود باختگی در برابر این گونه

فا مسافرت کردند. عدم اطلاع کافی این گروه از ماهیت واقعی اسلام از طرفی، و مبهوت و مقهور تمدن و تکنولوژی غرب شدن از طرفی دیگر، آنها را سراپا خود باخته تمدن غرب کرده و به موضع گیری در برابر مذهب و آداب داشت. این تحصیلکرده های در غرب، عمدتاً وابسته به اعیان و اشراف و اطرافیان و نزدیکان دربار بودند و از ابتراه نقش بسیار در تحکیم حکومت پادشاهان و جایگزین فرهنگ غربی بجای فرهنگ غنی اسلام داشتند. این روشنفکران همواره میکوشیدند تا سنتهای مذهبی جامعه را نابود و به نحوی جامعه را با الگوهای کاذب غربی متحول

قاجاریه محسوب میشود در طول حکومتش چندین بار به پیشنهاد اطرافیان خود به اروپا میروید (که البته بعد از هر سفر برای تحول جامعه به سوی تمدن اروپائی مصمم تر میگردد). در سال ۱۳۰۷ که به کشور بریتانیا مسافرت کرده بود، توسط میرزا ملکم خان (یکی از مسخ شدگان فرهنگ غربی) سفیر ایران در دربار بریتانیا، اعطای امتیاز توتون و تنباکو به کمپانی رژی را به ناصرالدین شاه پیشنهاد میکند. طرف این قرارداد، ظاهراً مازور تالیوت بود، اما کسیکه در واقع از آن سود میبرد کسی جز استعمار بریتانیا نبود.

طبق این قرار داد انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در اختیار کمپانی مذکور در می آمد و در عوض سالانه ۱۵ هزار لیبره علاوه بر منافع خالص به دولت تعلق میگرفت. بدنیال این قرارداد کمپانی رژی اجازه یافت تا جهت کارهای اجرایی قرارداد، ساختمانهای بنام رژی را در سراسر کشور ایجاد کند.

بدین ترتیب اولای پای مستشاران انگلیسی به تمامی روستاها و بلاد کشور باز شد و عملاً در هر منطقه ای عوامل دولت انگلیس از اختیارات فراوانی برخوردار شده و تحت پوشش افراد کمپانی به شیوع فرهنگ خود و جاسوسی بنفع دولشان مشغول شدند.

ثانیاً زارعین بدین وسیله حق فروش محصولات و دسترنج خود را به غیر از کمپانی انگلیس نداشتند و چون کمپانی تنها خریدار بود، محصول توتون و تنباکو را به قیمت ارزانی خریداری میکرد.

ثالثاً؛ با توجه به مرغوبیت خاک مخصوصاً در تبریز و شیراز محصول توتون و تنباکو زیاد بود، بطوری که منفعت حاصل از آن چندین برابر هزینه کمپانی

*** سیدجمال: «شما بنسویان دینی با تصمیمی که گرفتید اسلام را بزرگ نمودید و نام دین را بلند ساختید دلها را از هیبت و قدرت خود پر نمودید. بطوریکه بیگانگان عموماً فهمیدند در مقابل اقتدار شما و در مقابل نیروی شما مقاومت ممکن نیست»**

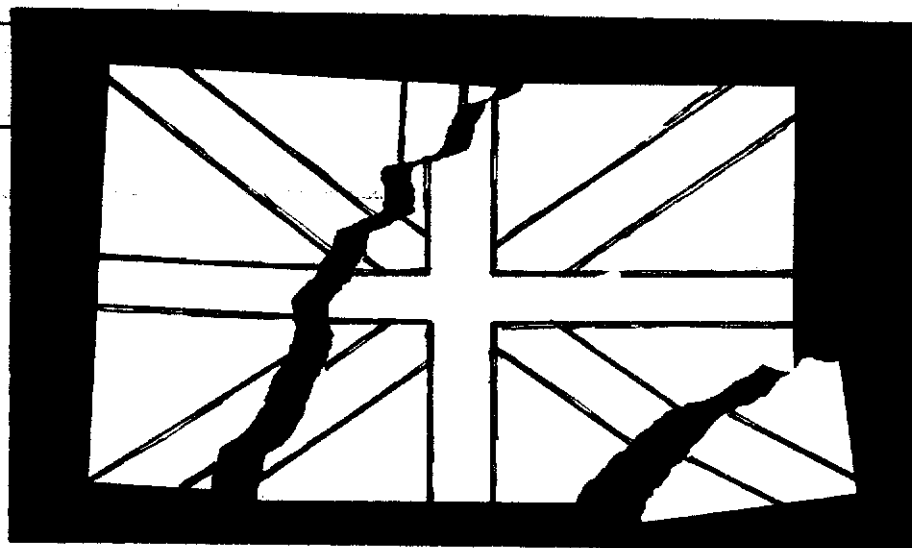
قدرتها، منشاء و زمینه بیدایش بیداری وجدان عمومی و یک سلسله جنبشها و حرکتهای مردمی شده است.

یکی از خصوصیات بارز تمامی این جنبشها و قیامها، نقش موثر روحانیون و عالمان دین دینی در بیدایش و بسط بوده است. از طرفی در پایان دوره صفویه و ابتدای قاجاریه به دلیل گسترش روابط با کشورهای غربی خصوصاً انگلستان، عده ای از فرزندان رجال و اشراف جهت تحصیل به این کشور

گفتند. روحانیون نیز با الهام از فرهنگ الهی اسلامی، و با استفاده از پشتیبانی مردم همیشه در مقابل این جریان ایستادگی کرده اند.

یکی از این جنبشها و قیامها نهضت تحریم تنباکو است که خود از موثرترین عوامل انقلاب مشروطیت بود، و در آن نقش سازنده روحانیت به عنوان پیشاهنگ و هدایت کننده مردم، به وضوح آشکار است.

ناصرالدین شاه که یکی از عیاشترین حکام

* یکی از خصوصیات بارز تمامی جنبشها و قیامهای صدساله اخیر نقش موثر روحانیون و عالمان دینی در پیدایش و بسط آنها بوده است.

رزی بود. رابعاً: با فروش ارزان محصولات توتون و تنباکو سعی داشت تا مردم را به مصرف زیاد مواد مخدر عادت داده و از مردم کشورمان انسانهایی بی تفاوت و جمود بسازد و از این رهگزر نیز بتواند به غارت و چپاول هرچه بیشتر منابع و معادن ایران بخصوص نفت بپردازد.

ذکر این نکته نیز لازم است که در همان زمان دولت عثمانی (ترکیه امروز) با قرار داد مشابهی محصول توتون و تنباکوی خود را به قیمتی بیشتر از قیمت ایران بفروش می رساند.

روحانیون که به بیامدهای ناگوار این قرارداد آگاه بودند به ارشاد و آگاهی مردم پرداختند و مردم را به مخالفت با این قرارداد دعوت کردند، مردم نیز در اکثر شهرها به مخالفت با این قرار داد پیا پیا خواسته و حتی در شیراز مردم به رهبری سید علی اکبر فال اسیری از ورود عمال کمپانی جلوگیری به عمل آوردند، که منجر به تبعید این روحانی مبارز گردید. در تبریز نیز مردم به کمک میرزا جواد مجتهد تبریزی، آنچنان با قرارداد مخالفت کرده و از ورود نمایندگان کمپانی جلوگیری بعمل آوردند که دولت تبریز را از قرار داد حذف کرد. در اصفهان روحانی بزرگ حاج شیخ محمد تقی آقا نجفی، در حیطه نفوذ خود حکم تحریم تنباکو را صادر کرد که در اصفهان با استقبال بی نظیر روبرو گردید که ایشان را نیز به بصره تبعید کردند در تهران نیز مردم به رهبری میرزای آشتیانی به تظاهرات و مخالفت با این قرار داد پرداختند.

«در این باره سید جمال الدین اسد آبادی طی نامه ای می نویسد: علما اگرچه از رفتار این مرد احمق خائن بشدت انتقاد کرده اند ولی طوری نبوده است که بتواند در یک آن مقاصد خود را یکی کنند.»

در این زمان علما از جمله حاج شیخ محمد تقی آقا نجفی و سید جمال الدین اسد آبادی نامه هایی به مرجعیت تقلید آیت الله میرزا محمد حسن شیرازی نوشته و حل این مسأله را از ایشان می خواهند. قسمتی از نامه سید جمال بدین شرح است:

«این نامه درخواست عاجزانه ملت اسلام است که به پیشگاه زمامداران عظیم الشان خود تقدیم می دارند پیشوایی دین ملت اسلام در هر پیش آمدی به تو متوجه شده و در هر مصیبتی چشمش را به تو دوخته است. همه مردم در برابر تو تسلیمند اگر بخواهی می توانی با یک کلمه افراد پراکنده را جمع کنی و با متفق ساختن آنها دشمن خدا و دشمن مسلمانرا بترسانی و شر کفار را از سر آنها برطرف کنی.»

پس از این نامه میرزا محمد حسن شیرازی نیز ابتدا طی تلگرافی مغایرت قرار داد رزی را نسبت به موازین شرعی و نص صریح قرآن بیان می کند، ولی با دیدن بی توجهی دولت فرمان تحریم تنباکو را صادر می کند.

بسم الله الرحمن الرحيم

«الیوم استعمال تنباکو و توتون بای نحوکان در حکم محاربه با امام زمان صلوات اله و سلامه علیه است.» پس از صدور فتوی در مدت یکروز صد هزار نسخه از فرمان تحریم تکثیر و پخش میگردد طوری که در همان روز تمامی کشور از فرمان تحریم با اطلاع شده و قلبانهای خود را شکستند.

این چنین بار دیگر مردم اطاعت و پیوند و انجام خود را با روحانیون ثابت کردند به طوریکه حتی طبیب فرانسوی ناصرالدین شاه گفته بود: «مردم ایران هر وقت فتوایی از طرف ملای متنفذ یا مجتهد معتبر برسد با انضباط تمام اطاعت آن را گردن می

نهند.»

و همین عامل بود که در پیروزی انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۵۷ نقش تعیین کننده داشت و اعلامیه ها و نوازه های امام به فاصله کوتاهی از نجف یا پاریس به سرتاسر کشور میرسید.

در تهران سعی کردند تا میرزای آشتیانی را وادار به لغو تحریم کنند و با مشاهده اعتراض ایشان بر آن شدند تا این روحانی بزرگرا تبعید کنند و این خود انگیزه ای شد برای شورش از طرف مردم. مردم در میدان ارک اجتماع کرده و به مخالفت و تظاهرات پرداختند.

ناصرالدین شاه که با دیدن اجتماع مردم، تبعید میرزای آشتیانی را لغو کرد ولی مردم با پایداری بر لغو قرار داد، اصرار می ورزیدند و بالاخره دولت در ۱۳۰۹ مجبور شد تا قرار داد اسارت بار رزی را لغو سازد و بابت لغو قرار داد ۵۰۰ هزار لیره از بانک شاهنشاهی (که امتیاز آن در اختیار انگلستان بود) وام گرفته به کمپانی پرداخت کرد. (یعنی از انگلستان وام گرفته و به خود آن کشور برگرداند).

و این چنین استبداد و استعمار در برابر قیام امت اسلامی عقب نشینی کردند. سید جمال پس از این پیروزی می نویسد: «شما پیشوایان دینی با نفسیمی که گرفتید اسلام را بزرگ نمودید و نام دین را بلند ساختید، دنیا را از هیت و قدرت خود برنمودید، بطوریکه بیگانگان عسوما فهمیدند در مقابله اقتدار شما در مقابل نیروی شما مقاومت ممکن نیست.»

و این فقط آغاز مبارزه ای بود که مردم به رهبری میرزا محمد حسن شیرازی، سید جمال الدین اسد آبادی، میرزای آشتیانی انجام دادند تا فرزندان ایشان در سالیان بعد پوزه استعمار و استبداد را به خاک بمالند.